СВЕСКА 5. — МАЈ — ГОД VII (1926)

ЖЕНСКИ ПОКРЕТ.
ženski pokret

Уредник, **ВЕРА ЈОВАНОВИЋ**

САДРЖАЈ:

145. **Ка лепшој будућности** . . . . . Милева Петровић
147. **Ellen Key** . . . . . Alojzija Štebi
151. **Жене ће организацијом постићи равноправност са људима.** . . . . Анђа. Н. Христић
155. **Збор жена**
I. Поздравни говор председнице Народног Женског Савеза . . . Лепосава Петковић
II. *Хигијенске прилике Београда* . . Др. Јелица Нешковић-Вучетић
III. *Уређење Београда* . . . . . Милица Крстић
IV. *Општина и васпитање омладине* Катарина Јовичић
V. *Општина и наша деца* . . . . . Драга Стефановић
VI. *У име грађанке говори гђа Милева Милојевић, председница Женског Покрета О. Ј.*
VII. *Резолуција*
177. **Другарски Састанци Женског Покрета.**
I. *Предавање г. Др. Лазе Марковића* Олга Јосиповић
II. *Социјалисте и женско питање* В. Ј.

Белешке:
Конгрес Интернационалне Алијансе
Педесетогодишњица Женског Друштва
Далматинке у Београду.

ЦЕНА 5 ДИНАРА

У ЖЕНСКОМ КЛУБУ

ВУКА КАРАЏИЋА УЛ. БР. 18.

Може се добити врло
добра, домаћа храна
и то:

ручак 16 дин.
вечера 8 дин.

у абонману:
ручак 450 дин,
Вечера 240 д.

У ЖЕНСКОМ КЛУБУ

ВУКА КАРАЏИЋА УЛ. БР. 18.

ЖЕНСКИ ПОКРЕТ

СВЕСКА 5. МАЈ ГОД. VII. (1926.)

Ка лепшој будућности.

Од свију зараћених држава, за време светскога рата, и новостворених у Европи, Чехословачка је прва консолидовала прилике у земљи, стабилизирала валуту, учврстила положај на страни.

Од жељене и дуго очекиване слободе, за коју је полако и систематски деценијама радила, она је дала свим својим грађанима и грађанкама; ујединила све напоре, позвала на рад, без разлике пола и узраста све грађане; највећи део својих напора посветила васпитању деце, грађана и целокупног народа. Такав систематски посао загреван општим одушевљењем, развијан је увек са циљем заједничке користи, а и боље, лепше будућности, не само чешких народа, него и целог човечанства.

У Чехословачкој има могућности за свестрани успех на свима гранама и правцима, јер се женама указује исто поверење, пажња, захвалност, као и људима. На челу њиховога највећег, неоспорно, најважнијега друштва у свима земљама, Црвенога Крста, стоји жена. Председница Чехословачког Црвеног Крста, јесте госпођица Алиса Масарик, ћерка председника републике.

Никада се, као сад, није увиђало да Црвени Крст не може вршити самарићанску и хуману дужност само за време рата. Он не сме сву своју акцију улагати у миру, да би пунио магацине санитетском спремом, очекујући да се народи закрве, па да његов племенити посао почне. Он треба за време мира да врши улогу пропагаторску и васпитну; да шири идеју братства и љубави међу својим грађанима и осталим народима, да припрема терен за отклањање ратова.

Прва прецизна реч, у томе правцу васпитавања народа, чула се у Чехословачкој. Ми налазимо да ће тај акт бити од нарочитог интересовања за наше жене, код којих се у последње време опажа велико кретање и јака жеља да са разу-

мевањем уђу у решавање наших општих, социјалних, културних и државних послова.

Никоме није непознато, да се у свима државама води безобзирна политичка борба. Разне политичке странке као прави непријатељски табори, боре се, не бирајући средства и начине. Нарочито, кроз светску штампу, јури свакога дана једна бујица измишљених опасности, преувеличаних неправилности, смишљених напада, жучних испада, небираних израза, да све то штетно утиче, колико за мир и спокојство грађана у земљи, толико и с васпитне стране на децу, омладину и цео народ.

Зато је Црвени Крст у Чехословачкој дошао на једну лепу, оригиналну идеју, и за данашње време веома корисну и потребну. Он је за целу своју земљу установио „Дане Мира“ једанпут годишње, три дана, о Ускрсу.

Једним језгровитим, изванредно убедљивим прогласом позвани су делегати Друштва Црвенога Крста из целе земље на свечано установљење тога добровољачког мира. Замољени су за сарадњу сви политичари, државници, новинари, васпитачи, научници, пријатељи добра и будућности народа. Председник Парламента замолио је посланике, да бар једаред годишње, за време тога драговољног мира забораве политичке дневне свађе. Листови свију политичких партија, установа, научних институција, дневни и месечни, посветили су своје чланке, остављајући на страну политичка и лична питања, тој лепој идеји мира (разуме се један дан раније).

Било је чланака: од председника републике, владе, шефова политичких странака, песника, професора универзитета, средње школе, васпитача, индустријалаца; чланака искључиво посвећених просвећивању и образовању народа с хигијенске и социјалне тачке гледишта. Црвени Крст је држао предавање у позоришту, цркви; бацао летке, лепио прогласе, убеђивао и просвећивао усменом и писаном речју.

Прокламовање мира изведено је на свечан начин, у Прагу у националном позоришту. Око председника републике могли су се видети представници државе и страних сила, представници науке и вештина, политичке величине, делегати свију области Црвенога Крста. Председница Црвеног Крста, позвала је све грађане да сарађују за здравље и срећу Чехословачког народа и свију осталих. На највеће одобравање наишле су

њене речи: „посејте идеју, па ћете пожњети акцију, акција води навици, навика карактеру, ако имате карактер, наћи ћете прави смисао живота!“.

Тако раде у Чехословачкој сваке године, после установљених дана мира. Њихова је жеља била да се ти дани установе у целом свету, тако, да бар за три дана, за један тренут вечности међу народима у њиховој земљи и на страни, престану све трзавице, увреде, зађевице, да сви за три дана ако не осете оно бар назру велике благодати општег, трајног мира. Да ли ће се и у томе успети?

Шта би на то имали да кажемо ми, који живимо на Балкану?! Балкан, то поприште вечних ратова, раскрсница варварских најезда, мета завојевачких тежњи; Балкан растрзан братоубилачким ратовима, легло комитских чета, мучен свакојаким тиранским владама, сведок државних преврата, политичких убистава. Балкан повремено завађен, закрвљен, разбраћен, без свести за солидарним радом, без мира, спокојства, без могућности да све своје снаге концентрише на пољу културе и науке, потребује више, него игде ширење те идеје о миру.

На Балкану баш Београд и српске жене који су поднели највеће жртве у свакој ратној ватри, а подносе их и у миру, за време кога осећа се увек нервоза ратна; Београд и српске жене позвани су, не само да у оваквим питањима кажу спасоносну реч, него учине одлучан корак.

Милева Петровић

Ellen Key

(1849—1926).

Prošlog stoleća dale su Skandinavske zemlje čovećanstvu niz velikih, snažnih pisaca, svežih kao planinski vazduh, originalnih po stilu, po shvaćanju društvenih problema i finoći osećanja. Glavna i zajednička karakteristika svih njih — Ibsena, Björnsona i Strindberga, Brandesa i Ellen Key — je neustrašivost: nove ideje i nove ideale su oni uprkos ruganju i nerazumevanju široke, misleno trome javnosti, konsekventno i neumorno propagirali te bili najzad pobednici. Iz iste generacije pisaca je i Selma Lagerlöf, Švedkinla kao Ellen Key. Ipak ona pored svoga visoko vrednog umetničkog stvaranja, s tako vidnim i slobodnim poletom fantazije, dubokim

razumevanjem strasti i nježnosti čovečje duše, ostala je u idejama koje znače napredak, vrlo konservativna. Drukčija je Ellen Key. Ona je bila tražilac nove zemlje, borac za pravednost i slobodu, tumač misli i osećanja onih, koji ne mogu uspeti da ih čuje svet.

Spoljni život Elen Key-jeve protekao je u mirnoj, pravoj liniji, bez mnogih promena. Bila je prvo učiteljica. Od god. 1883. dalje predala je se potpuno javnome radu: pisala i predavala je. Te godine imala je prva predavanja u radničkom institutu u Stockholmu. Idućih godina je napisala više dela, koja još nisu raspravljala žensko pitanje, kao „Kako nastaju reakcije", „Slike iz švedske prošlosti", biografije „Ernst Ahlgren" — pseudonim za pisateljku Viktoriju Benedictsonovu (1889), „A. Šarlota Leffler" (1893), „Almquist" (1897). U borbu za prava žene i dece stupila je septembra god. 1895. s predavanjem u Kodanju, u kojem je iznela prvi put svoje principe o ženskom pitanju. Te principe je obradila zatim opširnije u knjizi „Zloupotrebljena ženina snaga" (1896). Njene ideje izazvale su medju ortodoksnim, ekstremnim feminiskinjama oštre proteste, jer je ona tražila zakonsku zaštitu materinstva. Ova ideja proteže se od sad kroz sva njena dela, branila ju je uporno, strasno. Svojim protivnicima odgovorila je s novim delom još iste godine „Psihologija žene i ženska logika", u kojem opet odbija zahtev da se da slobodan pristup ženi u sva muška zvanja Posle te bure odmorila se je te je napisala „Eseje" (1898), gde raspravlja raznovrsne probleme kao „Ženin moral, Žena budućnosti, Tišina, Hrabrost" itd., i putopis „U Finskoj i Ruskoj". Dve godine docnije, 1900., izdaje studiju o engleskoj pesnici Elizabeti Barett-Browning (koja je napisala među drugim i „Sonnets from the Portuguese", večito lepu pesmu ljubavi, „gde se pretopi svakodnevnost i večitost i prečisti sveljudsko u nadosobno") i njenom mužu Robertu Browningu. Iste godine je izašlo jedno između njenih najboljih dela, „Stoleće deteta", koje je upoznalo ceo kulturni svet sa Ellen Key-jevom. Iduće tri godine napisala je još dve stvari, koje su opet izazvale proteste i — divljenje, i to „Retki i mnogi", gde raspravlja o Nietschejevom individualizmu i ideji socijalizma, te „O ljubavi i braku". Poslednje njeno veće delo, koje je izašlo u nemačkom originalu u Buberovoj zbirki „Družba" je „Ženski Pokret" (preveden na srpski 1924). Od god. 1905. dalje predavala je i po raznim mestima Nemačke i Austrije, naročito po kulturnim organizacijama socijali-stičkog radeništva.

Dela Ellen Key-jeve kao dokumenti njenog duševnog života

su najveći kontrast jednostavnoga toka njenog spoljneg života. U unutrašnjosti živela je mnogostruki život. Isto tako kao što je razumevala mislenost deteta, isto tako je razumevala mislenost omladine, žene i majke. Njihove težnje tumačila je kao svoje s jedinom željom da njihova okolina ne stupa tupo mimo i preko njih. Njena dela nemaju filozofske jasnoće, objektivnosti i bistroumnosti, nego ponikla su sva iz osećanja, subjektivna su i kažu da posmatra mnoga pitanja iz područja feminizma sve više kao probleme individualnog oblikovanja života nego kao socijalne probleme. Samo njeno delo o „Ženskom pokretu“ pisano je objektivno, mnogo jasnije i s jačim ocrtavanjem socijalne strane problema. Iako su njena dela vrlo subjektivna, ipak ne gube vrednosti za razumevanje pitanja, koja raspravljaju, jer su puna finih primedaba i zaključaka, što pokazuje samoniklost njenog shvatanja.

Najodličnije mesto medju ženama zaslužuje Ellen Key po tome, što je napisala o materinstvu. Ona kaže: „Žena nije najveća vrednost naroda, nego majka. Ona je toliko vredan deo naroda da društvo, koje štiti materinske funkcije, potpomaže svoje vlastito najviše dobro. „Njeno uzvišeno shvaćanje materinstva — bračno ili vanbračno, samo da mu je izvor prava i velika ljubav — joj je donelo najviše protivnika među onim feminiskinjama, koje poznaju samo abstraktno jednakost svugda, i među farisejskim moralistima, koji greše stoputa dnevno samo da očuvaju „moral“ za spoljašni svet. A istodobno je baš s tim shvatanjem materinstva dobila najviše pristalica, pristalica iz redova onih, koji teže ka suncu.

Ellen Key smatra materinstvo kao centralni problem života svake žene i kao centralni problem ženskoga pokreta. Na napade ekstremnih feminiskinja zbog njenog traženja zakonske zaštite materinstva, koje su postavljale suprotno njoj — kao logičan zaključak jednakosti — zahtev da mora žena svugda raditi bez saštite, odgovara Ellen Key: ...„svaki zahtev za jednakost, gde je priroda sama ostvarila nejednakost, izmeni se u zlostavljanje slabijeg dela. Jednakost nije uvek pravednost — naprotiv, često je užasna nepravda. „Svoje mišljenje o zahtevima ženskoga pokreta s obzirom na materinstvo izrazila je ovako: „Jedini put, po kojem je moguće rešiti žensko pitanje u celosti je takvo socijalno preinačenje, u kome je zaštitno zakonodavstvo tvoran momenat. Egoizam, nagon za samoodržanje možda će najposle vođe društva naterati da će urediti svoje postupke sa socijalnih gledišta. Tada će postati žensko pitanje u istini čovečansko

pitanje. Pravednost nije u tome da sme žena raditi pod uslovima, koji fizički uništavaju nju i generaciju. Pravednost je u tome da zaštitimo nebroj žena, koje sad ne mogu zaštititi same sebe od zloupotreba, koje čini kapitalizam sa njihovom snagom.

Najbolje poznato delo Ellen Key-jeve je „Stoleće deteta". U njemu je koncentrisala još jedanput sve svoje ideje o vaspitanju, omladini, ženi i majci, moralu i nemoralu, kulturi i nekulturi. Kao udari teškog čekića padaju njene iskrene reči na društvo, koje spokojno živi u tradicijonalnim lažima, koje zbog sitnih, sebičnih uživanja ubija novu generaciju, i koje ostaje glupo, jer se boji svetlosti spoznavanja. Ako izgledaju neki njeni zahtevi u toj knjizi kao utopija, ipak ju provejava tako silna vera istinitosti da ne može niko odoleti ubeđenju, da je jedini spas čovečanstva samo i samo u potpunom sprovođenju pravde, slobode i istine kroz ceo život pojedinaca kao i društva.

Sve šta se skuplja u taboru reakcije, šovinizma i zatucanosti, navalilo je na nju, kad je izašlo njeno delo „O ljubavi i braku". Taj svet znao je da je sad razgolićen do dna duše. Navalili su na njeno izlaganje morala, jer nije bila sagrađeno na konvencijonalnoj laži, nego izvire iz duboke i nepotvorjene istine. Ljubav i materinstvo kao izvor svega dobroga, lepoga i moralnoga, jesu jedina osnova braka, a brak ne sme da bude ni državna ni crkvena institucija, nego slobodna veza slobodnih bića.

Od vremena, kako je Ellen Key, ne zazirajući od svih svojih protivnika, nepokolebljivo branila pravdu, istinu i slobodu, dobila je čvrstog saveznika — omladinu. Skandinavska omladina, to jest generacija, koja gradi buđućnost, primila je njene ideje i pomogla joj u borbi. Taj fakt je najsvetliji uspeh njenog rada i njenog života.

Oni koji su čuli njena predavanja, kažu da je bila njena govorena reč još mnogo privlačnija i ubedljivija, nego što su njena napisana dela. Ellen Key bila je i formalno savršen govornik i to je sigurno pripomoglo da njeno subjektivno gledanje na raznovrsna pitanja nije izazvalo kod slušaoca toliko kriticizma kao što je to bilo s njenim revolucijonarnim idejama i knjigama. Ali bilo je i nešto drugo. Ellen Key bila je individualnost, istinski čovek, u kome nije bilo kompromisa među rečima i delima, kako je mislila tako je i radila i živela. I ta duboka, istinska iskrenost kao nerazdruživi deo njenog bića, njena hrabrost, sve to je sačinjavalo toliku draž, da je neodoljivo privlačila i pobedila. Ona je bila najvatreniji borac protiv kulture „pobeljenih grobova", protiv laži "

privatnom, porodičnom i javnom životu, protiv ponižavajuće discipline svugda, koja „stvara robove i ubija duše“. Sledeće njene reči iz knjige „Stoleće deteta“ večit su spomenik Ellen Key-jeve kao pisca i kao čoveka: „Hrabrost, da u svemu što čini bitne vrednosti života stvorimo vlastito mišljenje, da imamo snagu izpovedati to mišljenje, i volju da za nj i nešto žrtvujemo, napravi čoveka za nov zalog kulture. I dok god vaspitanje i društveni život savesno ne podupiru tu hrabrost, snagu i volju, ostat će svet ono što je sada: paradno mesto za glupost, surovost, nasilje i egoizam, i svejedno je da li zapovedaju na tom mestu radikalni ili konservativni, demokratski ili aristokratski elementi“.

Alojzija Štebi.

Жене ће организацијом постићи равноправност са људима.

The, Christian Science Monitor од 7-ог априла, који излази у Бостону, донео је следећи чланак Mrs. Margery Korbette Ashby, председнице Интернационалне Феминистичке Алијанције:

Конгрес Интернационалне Феминистичке Алијанције, који ће се одржати у Паризу од 30. маја до 6. јуна, значајан је у аналима Женског Покрета из више разлога.

Прво, он ће нам дати могућности да посматрамо рад и успехе жена гласача у 25 разних земаља са политичком равноправношћу, изузимајући Велику Британију и Мађарску, где та права нису сасвим подједнака између полова.

Друго, ми поздрављамо добивено женско право гласа у Сједињеним провинцијама — Асаму и Бенгалу; те индијске жене упалиле су буктињу, која ће осветлити цео Исток. Гласачком победом у Њуфонланду, жена у Јужној Африци остаје у подређеном положају према Британским женама у свима осталим самоуправним доменијама. Срдачно честитамо право на општинске изборе женама Шпаније, Италије и Грчке, и ако ће се Гркиње користити тим правом тек 1927. године.

Треће, желимо добродошлицу делегатима женских организација Турске и Сирије, које воде сјајну борбу за васпитање своје деце, јавну хигијену и грађанска права.

Четврто, ми пред нама видимо отворено огромно поље

рада за мир и човечанство, које нам својим сталним напредовањем, пружа Друштво Народа.

Најбоље жене данашњег доба, одане своме дому и својој топлој домаћој љубави добијају снагу и налазе времена, да раде за своју земљу и за цело човечанство. Пошто рат уништава дом, то дом мора бити средиште одакле ће одблесавати мир и споразум. Нама је често свет говорио: „Вратите се кућама“, а ми опет понављамо, да ће жене целога света узајамно и сложно радити док год се не будемо могле вратити нашим домовима обезбеђеним арбитражом, сигурношћу и разоружањем.

У Женеви смо прославили 21. победу, а у Риму 7 победа, али жене гласачи су тада биле још неискусне, а тешке последице рата ставиле су све политичке и социјалне прилике у неописано тешко стање: док данас ми можемо посматрати успехе жена гласача под тако рећи нормалним околностима.

Ми који проучавамо политику, морамо приметити, да жене задобијају политичка права, баш у тренутку када не достаје вера у парламентарну владу, као што је у Грчкој, Италији и Шпанији. Да ли ће присуство жена — гласача оживети ту веру и подстаћи интересовање гласача, пошто је апатија најсигурнији непријатељ демократије? У томе су жене у Север. Америч. Сједињеним Државама имале извесне успехе и морамо напоменути да је напад на парламентарну владу долазио од оних индустријских организација у којима има или мало, или ни мало жена. У исто време опажамо да се демократија напада тамо где је она за народ нова.

Успех жена — гласача од 1923-26. год. дели се у главном у три дела: њена специална сарадња у међународном раду. Њен успех у доношењу практичних решења специфичних проблема. Њен напор да задобије не само политичке равноправности са људима, него стварне равноправности, слободу и одговорност између људи и жена. Овај последњи део је најглавнији задатак Феминистичке Алијанције и ни једна друга од интернационалних женских организација не постоји, чији би ово био главни циљ.

Виђени чланови комисија и других удружења основаних од Лиге Народа, објаснiће нам племениту улогу жена у мирољубивом раду међународног бироа рада и мандатске комисије, рад жена на спречавању пијанства, на подизању мо-

рала, на заштити деце, раденика, инвалида и на унапређењу интелектуалне сарадње.

Жене — чланови парламента и виђени државници, који ће бити наши гости, даће нам могућности да увидимо како су жене вредно сарађивале на социалним реформама. Жене су радиле са великим одушевљењем на зидању домова, на васпитању деце, на осигурању и умерености, на јавној хигијени, на индустријском благостању, на благостању одојчади и њихових матера, на поправци и спасењу малолетних криваца и на старању о сиротим и остарелим.

У Аустрији, Аустралији, Великој Британији, Исланду, Финској и многим другим државама, удружења домаћица покушавају да заштите потрошача од нечисте хране, нездравог млека и од разних картела, који повишавају цене, а смањују количину намирница. По себи се разуме, да жене гласачи имају велике могућности и прилике да заштите свет од рђаве хране у опште, за шта је једна жена која седи код своје куће, сасвим немоћна. Жене неуморно раде на заштити деце и против двојног морала. Оне су у могућности да воде надзор над кинематографима, а жене у Канади, Немачкој, Великој Британији и Северо Америчким Сједињеним Државама, имају удела и у полицијској служби. Али се најважнији део рада Феминистичке Алијанције састоји у борби за слободу и равноправност са људима. Предвиђамо да свет неће осетити благодети женских способности и услуга, док год их жене не буду могле пружити без вештачког ограничења.

У Скандинавским државама жене имају слободан приступ у професијама, у државној и у судској служби. У Великој Британији, Немачкој и Данској жене су извојевале веће могућности за учествовање у верском раду.

Доба удаје судбоносно је за напредак жена на истоку. Жене су успеле да у Египту и Индији повисе доба удаје. У великим републикама Јужне Америке — Аргентини и Чилу, жене су знатно поправиле грађански положај жена. Брачни закони Норвешке и Исланда су модел целоме свету.

Велика Британија је направила знатан корак ка побољшању права старатељства над децом, која већ имају жене у Скандинавији и многим Северно Америчким државама.

Холандија је побољшала положај супруге у наследству, али ипак скоро у свакој држави, положај супруге и мајке

знатно је нижи од поетичке концепције, да је она краљица свога дома. Тражимо једнакост у браку, мање романтичну али трајнију од краљевства.

Јужно Америчке државе постепено уступају удатим женама, право на њихово имање и зараду, али у многим земљама та њихова основна права, састоје се у томе, што им се смањују прилике да у опште зараде.

Хоћемо да убедимо свет да се људска раса стварно дели на одрасле и децу, а не на људе, који се противстављају женама и деци.

Људи сами, нису учинили свет сигурним и савршеним за жене и децу. Људи и жене као равноправни, отићиће у будуће далеко у савршавању света за децу.

Признајемо да непосредна заштита матере припада категорији закона за заштиту деце, јер је велики део рада жене пре рођења детињег, али питање о индустријском законодавству, биће најоспорнији проблем кога ћемо имати да дискутујемо и биће интересантно видети да ли ће конгрес потврдити теорију индустријског развоја кроз фазе: „laisser faire“, заштитно законодавство жена и једнакост одраслих пред законом?

Ми ћемо наћи неке државе где су индустријски услови рђави, или где је покушавано да се поправе услови за жене и децу. Много је лакше правити апел на јавно мишљење у корист жена и деце, него убеђивати публику о подједнако рђавим околностима за оба пола.

У другој групи држава видимо да је заштита прво циљала на људе, али пошто су услови хигијенског рада за људе и жене приближни, то жене зависе више од синдикалних метода као гаранције за такве услове, а мање од нарочитих законских изузетака и ограничења њиховог рада.

Циљајући на ту равноправност, Алијанција захтева да се жене консултирају у једној ствари, која је тако важна за њих Из извештаја видеће се да је свака једном задобивена равноправност примљена као природна ствар, док је сваки нови предлог непопуларан, као што је било раније право гласа за жене.

Подједнаки услови за напредак у професијама, државној служби и фабрикама врло су ретки. Брак за човека је његова лична ствар и ту не сме нико да се меша. Често пута му је остављена потпуна слобода да чини како он сам

нађе за сходно, док у брак жене може се мешати, у њеном тобожњем интересу, друштво, које забрањује добро плаћен и обезбеђен рад под повољним условима удатој жени, а у исто време затвара очи на рђаво плаћени и тешки рад, који јој је увек дозвољен као и непрекидна домаћа борба против прљавштине и сиромаштине.

У колико буду пролазиле године и пошто се примене на децу и жене. сифражетске победе, које буду извојеване, ми ћемо посветити све више и више наше енергије, васпитању жена у највишем и најбољем схватању држављанства, све дотле док год се терети и части не поделе подједнако и не буду више постојале привилегије класа и полова.

Превела
Анђа Н. Христић.

Збор жена*)

I. Поздравни говор председнице Народног Женског Савеза.

Срећна сам да као председница Народног Женског Савеза отворим овај збор, који је сазват по иницијативи Женског Покрета од свих културних и хуманих друштава, да укаже на све нехигијенске прилике у нашој престоници.

Да је врло срећна идеја Женског Покрета да се једном чује глас жене у питању комуналне политике у коме и највећи противници феминизма налазе да је она компетентна, доказ је опште одобравање на које је наишло, од када је она продрла у јавност као и данашње ваше присуство.

Сам факт да су се жене њиме заинтересовале даје изванредно добре резултате. Настале су оптужбе и правдања преко јавности, откривене су такве ствари које су само појачале и иначе наша дубока уверења, да је крајњи моменат да понудимо престоничкој општини наше услуге и да је принудимо да их прими.

С тога немојте мислити да је наш рад завршен кад се ви сви разиђете са овога скупа. Он тек онда почиње. Наша тежња да се побољшају хигијенски услови у престоници, што би донело побољшање здравља, предупређење болести и смањивање патња у опште врло је велика. Она се ствара у један снажан покрет, који неће само да осуђује јер није само

*) Одржан 16 маја у великој дворани новог Универзитета.

београдска општина једини одговорни фактор за неповољне хигијенске прилике, већ хоће да са развијеном свешћу своје грађанске дужности помогне излажући своју критику објективно, како достојанство овога места заслужује.

У овоме питању стручни референти казаће своју реч и ја вас молим да их саслушате.

II. Хигијенске прилике Београда

Госпође и Господо,

У име Друштва Београдских Женских Лекара поздрављам овај скуп с вером да ће данашњи дан постати значајан у историји Женског Покрета.

И више још. Овај дан је значајан и кад га посматрамо у опште, са гледишта хуманости, јер питање које нас је окупило није неко питање женских грава специјално, већ оно има пре свега друштвено и национално обележје. . . .

Нико, па и највећи противник Женског Покрета, не може и не сме нама женама и мајкама да оспори право да се боримо за остварење бољих здравствених прилика за нашу породицу, за націју, за друштво. . . .

У нашој земљи о народном здрављу брину се (тако бар у књигама стоји записано) и држава и области и општине.

Из више разлога ми треба да управимо напоре за остварење бољих здравствених прилика на домену комуналне здравствене политике.

Општина, као самоуправно тело (а у нашој земљи ускоро ће све општине бити самоуправне), треба да има своју сопствену, комуналну политику. Комунална политика треба да буде (она то мора да буде) у првом реду здравствена политика. Свака здравствена политика, било да се бави лечењем оболелих било да ради на сузбијању болести, државна, обласна или општинска, треба да се оснива на принципима модерне хигијене.

Општина Вароши Београда јесте самоуправно тело: и она има своју, да не кажем сопствену, али посигурно својствену комуналну политику; комунална политика престоничке општине тек је у последњем реду здравствена политика. . . . . А што се тиче принципа модерне хигијене, прича се, да су их општински одбори већ одавно прогласили за јерес. Прича се, а и факта говоре, да је збиља тако.

Ја нећу да вам говорим на дуго и на широко о тим фактима.

Зар је потребно београђанима говорити о београдској прашини, кад о њој знају широм целога света. Само један пример: Једном је нека Енглескиња, посматрајући Теразије отуд од Славије, рекла својој пријатељици београђанки: „Чудновато и код вас као и код нас у Лондону изненада падне густа магла“. „Ах, не, ово је као у пустињи; облак живог песка“. И збиља, такав је Београд. (У ову истину и београдски слепци морали су до сада да се увере.)

Зар је потребно говорити о београдским улицама и београдском блату; зар је потребно говорити о гомилама ђубрета наслаганог по авлијама, о распадању и трулежи и рojевима мува; зар је потребно говорити о београдском водоводу, о трамвајима и осветлењу; зар је потребно говорити о контроли животних намирница. Ви сте сведоци какве су све страхоте изношене о београдској кланици: нечистоћа и смрад, стотинама пацова који трче по ладњачама где се оставља месо којим се ми после треба да хранимо. Таква нам је слика о београдској кланици пружена од стране самих општинских часника.

Треба ли о свему овоме и још о многим другим стварима говорити вама који живите у тим околностима, који дишете београдску прашину, који пијете (или боље не пијете) београдску воду, који, да не ређамо даље, од свега што вам је потребно једино имате добро уређено гробље. (На жалост њиме се можете да користите тек после смрти).

Истина је, а ми би волели да није тако, да се код нас није ништа урадило да се Београд, ако не велелепно украси, а оно бар очисти, опере, да му се даду здрави станови, паркови, исправне животне намирнице, довољно воде и светлости и т. д.

Последице овакве комуналне здравствене политике саме по себи довољно јасно говоре да је зло велико и да га треба лечити.

Ја сам у немогућности да вам пружим опширне и потпуне статистичке податке о болестима и смртности за варош Београд. И сваки други на моме месту био би у истој неприлици, јер таквих статистичких података у опште и нема.

Из ранијих времена за (1906 г.) зна се, по извештају Др. Ђоке Николића да је у Београду на 81.683 становника

рођено живе деце 1719

умрло укупно 2065 лица.

Као што се види још 1906. год. у Београду број умрлих премашао је број новорођених за 346.

Од целокупног броја умрлих, не узимајући у обзир све болести, скрећем вам пажњу само на једну страшну цифру, на име: у Београду је за 1906. год. умрло од туберкулозе 720 које мушких које женских, што чини $^1/_3$ од целокупног броја умрлих. И зато је уважени Др. Јовановић—Батут с правом могао да напише у својој књизи *О Јектици* да у Београду сваки трећи умире од туберкулозе. Ову чињеницу потврђују и податци из 1908, 1909 и 1910 год. прикупљени такође од Др. Ђоке Николића који се овим питањем нарочито бавио.

Несумњиво је, госпође и господо, да је питање туберкулозе постало једно важно социјално питање. Од туберкулозе пати цело човечанство. А наш Београд долази на нашу жалост на првом месту.

Ако употребимо неколико цифара, видимо да умире од туберкулозе на 10.000 становника

У Београду	80—85
У Лондону	18
У Риму, Копенхагену и Амстердаму	19
У Берлину	23
У Паризу	39
У Будимпешти и Мадриду	41
У Бечу	43
У Москви	46
У Загребу	60

Ми београђани дакле стојимо на првом месту. И, ако се статистички податци прегледају детаљније, види се да од туберкулозе страдају највећим делом сиромашни грађани т. ј. они о чијој хигијени општина треба највише да се брине. Надничари, слуге, занатлије и занатлијски раденици плаћају туберкулози 44,53 од целокупног данка.

По податцима које је објавио Др. Стева Иванић за 1923. год. умрло је у Београду 2539 лица, од кога броја долази

на туберкулозу 633 или 24,9 процената. Значи, да се у Београду од 1910 г. па до данас стање није ни у колико променило на боље; чак шта више ми смо „убеђени да је оно још и горе, што ће се јасно видети онда кад се статистички податци буду објавили званично од стране Министарства Народног Здравља.

Према податцима Др. Иванића у Београду је умрло у 1923. г. 723 лица од плућних болести или 27%, а ја се питам дали има још кога који сумња у то да прашина, кужан ваздух и нездрави станови катастрофално утичу на здравље грађана.

Ми би могли да износимо још многе и многе примере. Сем туберкулозе у Београду царују, и многе друге заразне болести. Тако у 1925. г. у Београду било је болесних од:

шарлаха	179
тифуса	152
црвеног ветра	129
мраса	57
дифтерије	41
срдобоље	27
тетануса	12 и т. д.

Целокупан број оболелих лица од заразних болести износио је за 1925. г. у Београду 625 лица. И по овој цифри Београд заузима прво место и чини изузетак од осталог света. Јер у унутрашњости наше земље на 100.000 становника боловало је од заразне болести 294, док у Београду 312; што значи да Београд располаже са много горим средствима за борбу против зараза него унутрашњост земље.

По најпростијој памети то би требало да буде обрнуто, а тако и јесте у другим државама.

Није потребно бити стручно лице, лекар, па увидети да између рђавих хигијенских прилика, с једне стране и великог процента обољења и смртности с друге стране постоји тесна узрочна веза.

Сви сте ви осетили колико штетно утиче улична прашина на очи, нос, грло и плућа. Треба вам само рећи да се путем прашине преносе многе заразне болести, јер се, услед наше непросвећености, на улици и пљује, и баца ђубре, и т. д. На тај и на друге сличне начине из заразних домова, од стране заразних појединаца сеју се и растурају клице туберкулозе, тифуса, шарлаха, дифтерије, запаљења плућа и т. д. и т. д.

Сви сте ви сведоци како су код нас уређене пијаце и како се код нас врши контрола животних намирница. И није никакво чудо што се, кад наступе летње врућине, појаве дизентерија, тифус и разна тровања.

А влажни станови, са мало или ни мало сунца, нездраве школе, блатњаве не поплочане улице, квартови без паркова и зеленила варош без шумовите околине, све то ствара најповољнији терен за развијање заразних клица. Београд се брзо и нагло развија, он постаје све више и велика варош, и велики индустријски центар. И ако нам је раније и било довољно оно мало паркова (Калемегдан, Панчићев и Карађорђев парк), сада то не само да је недовољно већ не преставља ништа. Како се код нас зидају куће обично без вртова, неопходно су потребни и већи и многобројнији јавни паркови.

Садашњи и будући Београд без паркова и зеленила, то је организам без плућа.

И кад би се статистички податци прикупљали са више пажње, кад би се обавезност пријављивања примењивала строжије, када би се усвојила обавезност пријављивања још неких болести, на пример туберкулозе, — онда би се тек видела права слика хигијенске беде у којој живимо.

Нема, госпође и господо, никога који сме да оспори истинитост чињеница које смо до сада износили. А то је само један мали терет који нам притиска рамена.

Али, на жалост, има много и много таквих који тврде и који ће тврдити да је у Београду тешко, готово немогуће, у скорој будућности постићи побољшање хигијенских прилика. И ако их упитате зашто они тако мисле, зашто тако тврде, они ће вам навести много разлога: велика површина коју заузима варош, немање материјалних средстава и т. д. и т. д. И ретко ко ће вам рећи прави узрок.

Али ви, који сте решени да се борите за бољу хигијенску и културну будућност, ви треба да знате да прави узрок хигијенске беде наших вароши лежи у томе што се здравствена политика код нас спроводи на један оригиналан начин.

Оригинално је код нас у Београду, на пример, чишћење улица. Чувена чистачка колона није колона која чисти, већ која премешта прашину и ђубре са једног краја улице на други, са једног краја вароши на други, и то још усред дана.

Оригинално је код нас такође и избацивање ђубрета из станова. Избацивање је тако често и тако рационално да није претерано рећи да половина ђубрета остане које у дворишту које на улици, а друга половина доспе у неки удаљени крај вароши.

Оригинално је код нас и контролисање животних намирница Оно се састоји у томе, да се наплати општинска такса и ништа више. Према традицији која влада у хигијенској политици наше општине није ништа што у млеку које наша деца пију има половина воде, што у њему има можда клица (бацила), што у месу има сваковрсних паразита, што се поврће и воће које се живо употребљава на пијаци ваља по блату или прашини и залива прљавом можда закуженом водом.

Оригинално је још много и много других начина у спровођењу наше комуналне хигијенске политике.

Госпође и господо, оригиналност па макар била и монструозност, може да се допадне, може да се и одобри, кад долази од младих песника. Али кад је реч о спровођењу хигијенских мера оригиналност је излишна, а кад је та оригиналност још и монструозност онда је зло још много веће.

Ми не требамо модерне песнике хигијене, не, нама су потребни чувари народног здравља.

А Бог нам је сведок, ако општинске признанице нису довољне, да ми много, врло много новаца дајемо, и зато смо у праву да захтевамо побољшање хигијенских прилика.

Можда ће многи од вас помислити да се наша општинска здравствена политика не спроводи добро зато што људи који воде општинске послове нису довољно упућени у модерну хигијену.

Ми не мислимо тако; по нашем мишљењу узрок лежи на другој страни.

И зато узалуд је давати лекције из хигијене нашим општинским часницима. узалуд је говорити *како* треба спроводити хигијенске мере у интересу општег здравља.

За све што им је непознато њима стоји на расположењу општински санитет у чију стручну способност нико не треба да сумња.

И зато, кад се обраћамо општини довољно је казати *шта* треба да се уради. А кад ипак говоримо о томе како

треба радити, и кад критикујемо нерад или рђав и нехигијенски рад, ми то чинимо свесни једног циља: ми хоћемо да и шири слојеви народа знају да се тако не штити народно здравље, већ да се упропашћује.

И на завршетку мога реферата нека ми је допуштено ово неколико речи које више припадају нашем будућем раду.

Ми, жене и мајке, у борби за бољу хигијенску и културну будућност треба да иступимо као целина без партијских и класних групација.

А у спровођењу комуналне здравствене политике треба да нас руководе не лични партијски или класни интереси, већ принцип модерне хигијене.

Својом искреношћу у намерама, својом вољом за успех, својом истрајношћу у борби, својом високом стручном спремом, ми треба да покажемо, и ми ћемо показати, да смо дорасле за дело заради кога смо се организовале.

Д-р Јелица Нешковић-Вучетић.

III. Уређење Београда.

Београђанке и Београђани,

Ја ћу да говорим — разуме се у најмањем обиму — о модерном уређењу Београда, односно извршењу техничких радова у Београду.

Има нешто више од 40 год. како се почело радити на томе да се Београд снабде са здравом водом, канализацијом, добром калдрмом, трамвајима и осветлењем. И ти су се радови постепено изводили по једном систему који је дао до рата извесних резултата, јер све ово што данас имамо, може се рећи да смо стекли до рата. И ако је и онда ишло доста тешко и споро — услед честих промена у Општинској Управи није могло бити континуитета у раду — и ако су више пута чињене грешке, ипак је рад на модернизирању Београда стално напредовао и Београд је стекао до рата, у главном свом делу све оно што му је било најпотребније, осим калдрме која се тек пред сам рат почела модерно обнављати.

После знатног искуства од пре рата и после стеченог искуства за време рата, могло се очекивати да ће рад на модерном уређењу Београда кренути бржим темпом и сигур-

нијим правцем но што је пре рата било, и да ће се резултати одмах осетити.

Али тога није било.

Београд који је имао све услове да постане једна од најлепших и најчистијих вароши, према своме природном положају и обилној води која га окружује, данас носи рекорд у другом смислу, да је најпрљавија и најнездравија варош у Европи.

У првом времену после рата рад на техничком уређењу Београда свео се у главном на довођење у исправност свих оних инсталација које су за време рата биле оштећене.

Тај рад који је требао да буде готов за највише 2 године протегао се преко 6 година и још увек не можемо бити сигурни да ће нам бити обезбеђена вода, трамвајски саобраћај и осветлење; а од канализације делимично извршене и без довољно воде, може да буде веће зло него да је нема. И тако ми се данас налазимо у истом, ако не горем, положају у коме смо били кад смо пред рат обуставили радове. Сав рад после рата свео се само на одржавање наведених инсталација.

Сви знамо да је најважније питање кредита и да се мора тражити начина да се он осигура, али није само то. Потребно је имати један смишљен и утврђен план техничких радова, на чије извођење не би утицале промене у Општинској Управи, и по коме би се могла управљати свака Управа. А таквог плана нема, већ свака управа ради како по својој способности и знању мисли да треба. Ради се већином на парче према тренутним потребама и захтевима појединаца, а на целину се не мисли.

Док су друге веће вароши створиле знатан број малих станова за сиротне породице и тиме им омогућиле удобан живот, дотле Београдска Општина није била у стању да подигне више од једне зграде где је сместила своје чиновнике и две зграде за друге грађане, свега за 100 породица. После рата када је било рентабилно подизање зграда, Општина је на свом слободном земљишту могла да подигне већи број зграда и да од њих и она има користи, и учини станбено стање сношљивијим.

Међутим Општина је дозволила подизање на свом сопственом земљишту Јатаган и Пиштољ мале под најгорим хи-

гијенским условима, и не спречава ширење овога ругла престонице насељеног већином од становника који нису житељи Београдски.

Да не идемо далеко да вршимо поређење са другим срећнијим земљама навешћу само један пример шта је урадила Бечка Општина и то у стању најгорем после рата.

Док је Општина Београдска подигла свега 3 зграде са 100 станова дотле је у Бечу подигнуто од 1919 до краја прошле године 19.000 зграда за становање.

Беч је око 10 пута већи од Београда. Ако узмемо ову размеру, шта би значило за Београд да је у њему подигнуто 1900 зграда за становање!

Тако се ради у мртвом Бечу, а то је исто и у Чешкој и у свима другим земљама где се правилно схватају комунални задаци и где се тежи удобности грађана и улепшавању вароши.

Како стоји са водоводом свима је познато, јер се сваки час дешава да понеки крај Београда остане без воде и поред две велике реке и поред Макиша. Не само што грађанство нема увек, ни довољну количину воде, него се и улице слабо поливају а о прању улица не може се ни мислити.

Међутим често се дешава да цуре хидранти и да се вода губи и влажи темеље зграда, јер водоводна мрежа није исправна.

Питање снабдевања водом једно је од најважнијих питања. Све што је до сад после рата рађено било је само крпљење и још увек није отклоњена опасност да Београд остане без воде нарочито у горњим крајевима. Неопходно је потребно да се садашња водоводна мрежа по улицама и инсталације по зградама што пре доведу у исправно стање.

Што се тиче канализације о њој се пре рата много говорило. Вођене су читаве борбе од инжињера и хигијеничара и питање је решено и упућено правилно. Али сад се више и не говори о њој, нити се што ради.

И оно што је било пре рата урађено једва се одржава да функционише. А канализација делимична како је до сад изведена само у једном делу Београда не може да да оне користи и резултате који се очекују.

После рата требало је продужити започети посао на каналисању Београда, јер би се тиме на првом месту осигу-

рала здравственост која у Београду стоји на најнижем степену.

Без канализације нема ни одржавања чистоће па ни здравља, и док се она не изврши не може се приступити модерном калдрмисању.

Кад се реши питање канализације, водовода и мреже електричног осветлења а која је такође у рђавом стању и мора се оправљати, тек онда се може приступити изради модерне калдрме која је отпочела пре рата, али после никако није систематски продужена. И овде се ради на парче и са таквим материјалом који није за Београд. Један несрећан експеримент је калдрма у Краља Милана улици где се преко растопљеног тера насипа прашљив шљунак те и у центру вароши имамо облаке прашине. И друге најживље улице калдрмишу се кречњаком у шљаки или рипањским гранитом који се троши на мразу. Тиме и сама Општина ствара блато и прашину у место да их уклања.

И ако се изради модерна калдрма не може се она сама од себе држати чисто, већ треба да се чисти редовно, да се нечистоћа износи и да се у опште тежи за тим да што мање нечистоће дође на калдрму.

Сви смо видели како се чисте београдске улице и како се скупљено ђубре не односи одмах, већ оставља да га кола и ветар понова по улици растуре.

Ни најмодернија калдрма не може нам побољшати хигијенске прилике ако се не одржава чисто.

Поенкареова, Дечанска, Краља Милана и Сарајевска улица, које имају модерну калдрму исто су тако прљаве као *и остале* улице.

Излагањем овако у најкраћим потезима досадањег рада на уређењу Београда и садањега стања, циљ ми је био да покажем узајамну везу и зависност једних радова од других и да истакнем обим и важности свих тих радова.

За њих треба да се заинтересују сви који могу допринети њиховом извођењу: и држава као и општина а највише сами грађани и грађанке ако се жели, да нам Београд достојно представља престоницу државе и буде огледало наше културе и способности.

Милица Крстић, архитекта.

IV. Општина и васпитање омладине.

Београђани и Београђанке,

Одржање и унапређење народног здравља је најважнији задатак при управљању општине и сваке људске заједнице.

Људски род је увек тежио да буде здрав и срећан; и он би то и постигао, да се увек разуме, да се здравље и срећа постижу у борби са физичким и моралним силама само смишљеним и интензивним радом. Неосетљивост човекова према чистоти у опште и беди свога ближњег је узрок оној маси болести, што руше његово тело и душу. Он треба да изађе из дивљаштва, да се изобрази и оплемени, ако хоће да отклони од себе болести тела и душе и да осигура здравље и праву срећу.

Општина је један организам; појединци су његови органи. Болест једног органа повлачи за собом болест читавог организма. Лечити болест, која се већ развила, добро је; али недовољно; јер ми треба нашим разумом и нашом љубави да спречимо бољку и тако осигурамо себе и друге. Предохрана од болести је најважнија; она се оснива на пажњи и доброти. Пажња се добија образовањем, а доброта облагороћивањем. Према томе, зло могу да спрече само потпуно образовани људи, а ограничени и кратковиди знају само да лече болест, кад им њени појави парају очи. И народи најниже културе знали су за медицину; хигијену практикују само најобразованији људи. Отуд прави педагози апелују на хигијену, а хигијеничари на педагогију. Социјални напредак је могућан само преко школа.

Васпитни проблеми су тако важни да захтевају, да се њима позабави што већи број особа, којима је дужност да се брину за јавно благостање; с тога школа припада свима и сви треба о њој да се брину.

Дух има да влада телом, т. ј. воља да буде развијена; а снагу воље буди сила васпитање Ова сила је јака, кад је човек здрав; а здравље је опет могуће само онде, где нема невоља ни физичких ни моралних, где је општина добро организована и где је начин живота хигијенски, естетски и етички уређен.

Ваљано организована општинска управа имала би тако огромне дужности, да би се за та места пријављивали истински јунаци.

Таква управа мора надгледати и регулисати све што се непосредно тиче благостања грађана; мора пазити да је општина оскрбљена здравом водом, ако не 150 l., колико би културном човеку просечно било потребно дневно, а оно приближно; мора се стâрати да буде довољно здравих и јевтиних намирница; да се стално контролишу цене, мере и квалитет намирница; да не продају вештачка пића и др. отрови што руше народну снагу; да не допушта, да се зидају тамнице, већ зграде које одговарају законима хигијене и лепоте; да пази на трговине у којима се продаје одело, храна и др. свакидашње потребе; да одржава чистоту улица, тргова, купатила, школа, касарна, апсана, фабрика, логора и т. д.; да се калдрмисање, канализације, водовод, електричне инсталације врше у складу са потребама грађана и савршенству науке увек у најбољем облику, јер је тај облик, кад се добро рачуна и најјефтинији.

Таква општинска управа прати појаве друштвеног живота, посматра своје грађане у свима слојевима, испитује услове рада и силази у жалосне дубине сиротиње и патње, и то не само за то, да донесе празну утеху, но и да истинито помогне; да спасе, да оснажи оне које снага издаје, и да пробуди у њима нови живот, а оне који су малаксали, да на рукама милосрђа носи док се не оснаже.

Општинари треба да се старају да утамане и спрече невољу, јад, порок; да подижу и спасавају породични живот, како би физички и морално снажан пород населио њихов град, да снагом доброг и милостивог срца уклањају беде и невоље, које су досад биле тако горка иронија на морал и тако ужасно проклетство на друштво.

Општинска управа не може се задовољити само поуком, саветом и опоменом, већ преко својих органа заповеда и казни онога који неће да слуша наредбе и прописе издате у корист целине; она не излази пред нас са маслиновом гранчицом и књигом о здрављу, већ са законом; она не апелира на разум и љубав већ на покорност; јер је њен задатак да уклони све што шкоди здрављу и благостању целине и што истиче из глупости, незнања, простоте, себичности и немилости према ближњима.

Због мрачних страна човекове природе, себичности, пре-

драсуде и изопачености мора се, као што видите, узети полицијска палица.

У овако обилном раду општинских часника суделују и Министарство Народног Здравља, Социјалне Политике, Унутрашњих Дела и т. д. и сви свесни грађани и грађанке.

Проблеми: здрави станови, чистоћа улица, рационална исхрана, и др. неће бити решени, ако се код омладине не пробуди и не усади смисао за апсолутну потребу чистог ваздуха, сунца, здраве и обилате хране, лепоте домаћег огњишта и читаве вароши.

Ако наставници не умедну да очувају човека у детињству од рђавих навика, одговорни су за сва зла која се појаве у даљем моралном животу код човека. Васпитање мора још у најранијим годинама да упућује човека на правилан живот, јер тело, које је од младости погрешним физичким и моралним васпитањем слабљено, биће вазда слабуњаво, а од таквих нема користи. Дете се мора васпитати тако да се у њему ствара осећање, да буде користан своме ближњем, целини.

Али, шта ћемо кад васпитање у кући и школи не да телу да се развије здравим путем, но га још раслабљава.

Катарина Јовичић, професор

IV. Општина и наша деца.

Говорити о хигијенским приликама под којим живи београдско становништво, а не дотаћи се социјалног положаја под којим живе широки слојеви у Београду немогуће је. Страховита скупоћа животних намирница, као и непрекидно поскупљавања свих осталих најнужнијих потреба за одржавање живота, нагнали су жену да напусти своју кућу, да остави децу и да заједно са својим мужем, братом или оцем оде на рад. Жена је запослена по свим канцеларијама, како приватним тако и државним, исто тако она је по свим фабрикама и радионицама. Економски односи који данас у друштву владају довели су жену у изванредно тежак положај.

Последице таквог стања ствари су више него ужасне. Да видимо шта је са децом, док је мајка на раду. Где су она? Ко се брине о њима?

Општина својом делатношћу непосредно утиче на живот становника, према томе и на живот наше деце. Вршећи

своју дужност Општина је дужна да се стара за добро тих грађана настањених на њеној територији. Њезина брига и пажња треба да је у првом реду концентрисана на економски слабије, материјално незбринуте грађане.

Буџет Општине Београдске је огроман, он износи четврт милијарде или 250 милиона годишње. Важно је напоменути, да се приходи општински збирају од посредних пореза који се наплаћују на животне намирнице. Значи, да крвави данак Београдској Општини плаћа и старо и младо, па и дете у колевци. Ми Општини у виду разних такса и порезе дајемо годишње 250 милијона. Карактеристично је напоменути што ми од београдске општинске управе добијамо, што је све за добро свију грађана урађено. Да видимо прво како стојимо са станбеним питањем. Једно од најважнијих питања то је питање станова. Треба заћи по периферији, тамо по Булбулдеру, Дорћолу, или Врачару, па видети све оне ћумезе, који су влажни и мрачни, без светлости, без ваздуха, начињени од разних шупа и вешерница. Треба их видети због тога што у тим убиственим становима пропадају наша деца добијајући шкрофулозу, и разне друге болести. А Општина је ту, она је дужна била подићи, довољан број здравих и хигијенских станова. Шта је она у том погледу урадила? Ја нећу да говорим о томе, то смо чули од предговорнице стручног инжињера.

Напоменула сам, да су данас мајке већином на дужности, ван своје породице, да нису у могућности да се посвете нези и васпитању своје деце. Али, општина је ту, она зато постоји да се брине за добро својих грађана. Општина је дужна била да створи велике народне кујне за све крајеве, тако да би сви они који на рад одлазе могли доћи до здраве и јефтине хране. Ми тих кујни немамо. Дужност Општине је да деци нарочиту пажњу поклони, да се стара о свој напуштеној деци, о деци ратних инвалида, као и о деци чији су родитељи принуђени да иду на рад и да своју децу оставе на улици. За то су нам потребна дечја обданишта где би деца преко дана примала храну, а у исто време, где би им се пружила здрава дечја игра која снажи тело и ојачава дух. Као своју помоћ Општина даје Месној Државно Заштити Деце, за издржавање обданишта и Дечје Станице 30.000 динара годишње. Збиља, огромна сума према буџету

од 250 милијона!! Па када већ немамо довољно Дечјих Обданишта онда бар да имамо довољан број паркова који су нам тако неопходно потребни. У тим парковима би се освежавала и играла она деца чији родитељи нису у могућности да преко лета шаљу своју децу у бању на поправку здравља, које се немилице под оваким хигијенским приликама троши и пропада. Ми немамо паркова. Ми немамо модерно калдрмисаних улица. Ми имамо нешто друго што у осталом цивилизованом свету нема. Наше су улице страховито нечисте и прашљиве. Ми се давимо у нечистоћи и прашини. Облаци прашине испуњени милијардама бакцила најопаснијих болести као коса смрти вребају вас на улици, у вашим домовима, свугда, и прете да потпуно затрују ваше здравље и још у младости руинирају ваше организме. Београд је варош смрти и ужаса. У Београду сваки други грађанин болује од туберкулозе, маларије или које друге болести. И ето на тој, нечистој, заразној улици остављена су наша деца.

Својом крајњом немарношћу Београдска Општина створила је овако убиствене хигијенске прилике и да јој се неби пребацило да нема смисла за вођење социјалне политике, она је одредила као помоћ, за лечење сиротиње, за лекове, за трошак за бању и издржавање у бањи 100.000 динара годишње. 100.000 за цео Београд?! Зар то није иронија, кад се зна колики је број болесних и који немају могућности да се лече. Општина управо није изгубила из вида да је Београд варош која по проценгу који болују од туберкулозе носи рекорд у свету. И зато је, да би проценат туберкулозних умањила, одредила као помоћ Антитуберкулозном Диспанзеру 30.000 дин. годишње. Она исто тако није заборавила ни лечење деце по школама. Одсек за школску хигијену прима годишње. 31.800 динара.

Ја сам напоменула да су нам улице ужасно нечисте, да се не поливају и да се не чисте, а зашто је тако? Можда не плаћамо за чишћење улица? За чишћење улица Општина узима од грађанства 3 милиона годишње. Исто тако велико зло јесте изношење ђубрета из дворишта. Месецима се ђубре задржава у двориштима. Ту у тим ђубриштима легу се пацови који се после завлаче у станове где разносе заразу од куге и осталих болести. На име таксе за изношење ђубрета из дворишта Општина узима го-

дишње *три и по милиона динара.* Као што видите три и по милиона плаћамо годишње, а нас задах који долази са ђубрета хоће да угуши!!

Али једна од најтежих незгода са којим се жена мајка бори да би своје дете у чистоћи одржала јесте немање воде. Када после заморног и исцрпног рада дође кући, жену чека огроман посао домаћице, посао мајке. Потребно је веш опрати, децу окупати, зготовити нешто за јело. Јест, али воде нема! И тада онако уморна трчи из улице у улицу тражи воду. Зашто је то тако? Да ли не плаћамо Општини таксу за воду?

Од основне таксе за воду Општина узима *пет и по милиона динара.* За више потрошену пијаћу воду шест и по милијона, а за Савску воду 1 милијон годишње, укупно за воду плаћамо 13 милиона динара годишње, а немамо довољно ни да се оперемо, па ни увек да се напијемо.

Данас кад смо се скупили да говоримо о хигијенским незгодама које прате нас Београђане ја се обраћам нарочито вама мајкама: Вама, које сте провеле толике непроспаване ноћи лебдећи над животима своје деце, вама, мајкама које са ужасом и раздирућег срца гледате како се гробница Београда шири. Вама које сте лишени свих грађанских права, вама које не можете за време избора рећи кога желите довести на општинску управу, вама се обраћам и позивам вас да искористите своју грађанску свест, да утичете за време избора на оне који имају грађанског права да воде рачуна о томе у чије ће руке предати наше животе и животе наше деце.

Драга Стефановић.

У име грађанке говори госпођа Милева Милојевић, председница Женског Покрета*)

Београђанко,

Ја се обраћам теби. Моје речи ће бити упућене само теби. Београђанка значи грађанка града Београда. Јеси ли ти то? једни веле да ти уопште ниси грађанка. Други да си грађанка другога реда. У томе можда и лежи узрок да нас ових дана са много страна опомињу како немаш права да се мешаш у живот града. Да ли је тако?

*) Извод из говора.

Познајем те од центра до периферије и видим једну мучну одлику која прати твој рад. Кад бих умела, кад бих могла да дам бар бледу слику оних напора које ти уложиш да одржиш чистоћу свога дома и очуваш здравље својих укућана. Видим те како се од сна отимаш да сачекаш воду која ће доћи — кад? Некад у десет, једанаест, један сат, али ће доћи и треба чекати.

Устајеш да тресеш и бришеш. Бришеш све. Бришеш и писаћи сто свога господина мужа, и десет пута, али београдска прашина као да кроз зидове надире. Таквој господи ми поручујемо, да се писаћи сто и може избрисати, али плућа ни њихова, ни наша не може избрисати ниједна жена, па ни он — господин чистунац.

Заварана чистоћом у својој кући, спремаш се да узмеш за своје храну, која је подесна за ово топло време: зелену салату, сира, масла. И као опомена на твоју намеру, познати београдски ветар, пред твојим очима, запљусне таласом прашине зелене тезге на пијаци.

Шта да учиниш да уништиш зло које си заједно са храном купила? Довијаш се свему: хлеб печеш на пламену, остало переш, переш и переш. Мало умирена, спремаш храну у собу за оставу. Та собица је у опште твоја незгода и брига. Прозор њен гледа у двориште, у близини ђубришта. Ђубре недељу две, три, четири, кажу пет и шест недеља и месеца није изнесено. Трулење, смрад, комарци и муве, муве, познате, чувене и нигде невиђене београдске муве, све то има намеру да уђе кроз отворен прозор те собице, ни дању ни ноћу га не можеш отворити.

И тако из дана у дан, под толиким трудом, са великим губитком времена и материалном штетом, стално под страхом и бригом, ти се бориш да даш нешто здраве хране и чистоће онима који то од тебе очекују.

Како то што ти с толиким напорима постигнеш у својој кући, стоји према улици и целоме граду?

Није ли улица и цела варош као хајка непријатеља на тебе и твоје које ти покушаваш да склониш у једном малом обезбеђеном кутлу? Не личи ли то на ноја кога гоне ловци и који мисли да је спасао свој живот ако је главу загњурио у песак?

А где су ти деца, док се ти бориш са свима овим незгодама? И где су ти деца, ако си ти и поред свих тих набројаних домаћих брига, принуђена да својим радом ван куће помажеш издржавање породице? Играју се обично на ђубришту или праве играчке од блата. А какво је наше блато? Најчешће загађено.

— Треба им забранити ту игру, биће прво што ће многи рећи. Јесте, ми смо ти злосрећни грађани који ту врсту игре забрањујемо деци, не интересујући се дубље: који су то разлози из којих се сва деца тако радо играју блатом и из којих напредни народи спремају својој деци, у зеленим парковима, брдо сунчаног песка и гомиле влажне иловаче, да ту цвркућући у слободи, са ужурбаним изразом правих малих запосленика, поставе темељ доцнијем свом занимању. Сви занати, све вештине, све уметности, сва знања у тој игри налазе свога почетка. У њој се развија једна од најпотребнијих особина духа: самоактивност, саморадња.

Нечистоћа и неуређеност нашега града не даје само кржљаво здравље тела, него и кржљав дух.

Једна од наших највећих невоља која спада у главне узроке нечистоће Београда, јесте станбено питање. Није реч само о добро познатој Јатаган-мали и осталим колонијама на периферији Београда, где нешто зеленила и више простора на први поглед може и да заварава да стање није очајно, такво какво у ствари јесте. Зађите по улицама у центру. Колоније најбеднијих станова има Зелени Венац, Босанска улица, Сарајевска улица, итд. А све редом улице имају свуда по нешто што не личи на људско обитовалиште. Све се употребљава за становање: шупа, перионица, подрум, таван. Нема одводних канала. И свуда много света. И породице бројне децом. И по неколико породица у једном стану, у једном простору, на пример од осам кубних метара: ту родитељи, ту деца... Упропастисмо морал деци, изгубисмо душу! И ти да се не умешаш у живот града — ти коју сматрају одговорном за морал Београда. Београђанко, ја апелујем на тебе: ако немаш грађанског права, имаш грађанске свести! Нема оправдања за ово. И ништа се не може узети као извињење оваком нашем немару.

Ја питам тебе, Београђанко, шта би ти радила кад би ушла у једну запуштену, прљаву кућу у коју си приморана да

се одмах настаниш и проводиш живот. Тај метод препоручи и Београдској Општини, он се може извести:

За двадесет и четири сата изнесимо све ђубре из њега; за друга двадесет и четири затрпајмо сва наша примитивна ђубришта. Чистимо сваку ноћ наше улице, поливајмо свакога дана неколико пута. Дунав и Сава нам се за то нуде. Све ђубре износимо свакога дана из Београда.

— Ми смо Ориент, никада ми то не можемо учинити, рече ми неки дан један господин. Све су наше вароши такве. Узмите Скопље, средином улице тече један прљав канал, а кад им отворите врата од кућа, забели се двориште од чисте поплочане калдрме и зазелени од лепог зеленила.

— А шта то значи? Тамо унутра је Ориенталка, а напољу, на улици је Ориенталац. Можда бисмо из овога могли извући један закључак.

Београђанко, ја мислим да си ти данашњим даном поставила темељ једној својој грађанској дужности. Нека те ни мало не буни потсмевање неких који веле: „за жену и јесте метла, дајте јој нека очисти Београд“. Немој се стидети те метле. Ако ти је дају, узми је слободно. И ако ти баш они, који ти стално тврде да си само за метлу и кућу, данас поричу и то, ништа не треба да те чуди. Јер, као што су за време рата сматрали да можеш све, сматрали те позваном за све, одговорном за све, тако очекуј да ти у свакој прилици кад год им буде било згодно, одричу све и једнога дана немој се зачудити кад ти кажу да ниси мати и да не можеш бити мати.

Ти си свесна да је ова акција за добро свију нас. Зато искрено и нудиш своју сарадњу.

За данашње стање Београда лежи кривица и на свима грађанима. Има једна особина која је одлика свију нас: одсуство смисла за опште заједничке ствари. То одсуство смисла за опште добро унели су собом и они који су изабрани да буду на челу послова. Сасвим је природно да је отуда следовало и одсуство смисла за комуналне послове; па и оне најобичније.

Пренимо се из индолентности која нас чини злочинцима самима себи и својој деци. Треба створити сталну везу између општинске управе и грађана. Требало би узајамно консултовање мишљења за све радове који се намеравају предузимати. Тако би, поред тога што би за све могли да кажу непосредно

и своју реч, грађани били упознати са свима напорима које чини управа, и којих има, и узроцима неуспеха који је тако чист био у пословима наших општинских управа. И по оној народној: „знано, вољено“, грађани би више волели, више интересовање уносили, активније сарађивали, поштовали и чували све ово што данас чини и треба да чини живот њиховога града.

Код нас се, међутим, дотле дотерало да су то мало не два непријатељска табора: грађани и Београдска Општина, или ако има везе, оно је има само за време избора.

Најзад, кад је реч о онима који сносе одговорност и који су заинтересовани да сарађују на хигијенском подизању Београда, можда би се могла бар на трећем месту узети у обзир и држава.

Београд је престоница ове државе. У њему је центар за решавање националних и интернационалних проблема. У њега се стичу гости из унутрашњости наше земље и из страних земаља. Београдска Општина дочекује све. Београђани радо указују гостопримство.

У нашу престоницу стичу се они, који траже рад, нарочито грађани из наших пасивних крајева. Они бедно станују и бедно живе.

Уопште, Београд је у великом броју место, економски слабих становника. Поред најслабијих, нестручних раденика, најамника, печалбара, — из пасивних крајева наше земље, — Београд има много раденика, чији су послови у опадању, и велики број државних чиновника, које треба рачунати у економски слабе.

Сва три ова последња питања су државна питања.

Кад смо овако истакли три одговорна чиниоца за уређење и чистоћу Београда и изнели главни узрок данашњем стању, можда би се могло нагласити, да у питању комуналне политике постоји још један јак Гордијев чвор — то је партизанство наших политичких странака, које је направило многе наше људе непродуктивним, готово штетним члановима заједнице.

Београђанко, спремај се, удружуј се да једног дана будеш позвана да пресечеш и тај Гордијев чвор.

О. Ј.

Резолуција.

На крају госпођа Иванић прочитала је ову резолуцију коју је збор једногласно усвојио:

Грађани и грађанке Београда на збору одржаном 16 маја 1926. год. у великој дворани Универзитета, по саслушању референта констатују:

Да су хигијенске прилике у Београду веома рђаве. Да је обољевање и умирање од хроничних и акутних заразних болести много веће но и у једном граду Европе. Да све ове хигијенске невоље и зла Београда имају свога узрока: у неуређеном снабдевању града водом, у непотпуно спроведеној канализацији, у рђавој калдрми, што има за последицу прашину и блато, у примитивној организацији чистачке колоне и рада на чишћењу и изношењу ђубрета, у недовољном уређењу и надзору улица, паркова, тргова, јавних продавница, кланице ит.д, у рђавој организацији општинске хигијенске службе.

Утврђујући ове чињенице, збор тражи:

1. Да се сви крајеви вароши обезбеде водом. У случају да неки крај вароши мора да остане без воде, да се грађанство о томе благовремено извести.

2. Да се одмах Београд очисти од ђубрета и блата, да се све улице свакодневно ноћу чисте и више пута дневно поливају.

3. Да се ђубришта из двориштa уклоне, и да се ова служба што пре тако организује, да се ђубре не задржава по двориштима и кућама дуго време као до сада.

4. Да се одмах приступи реорганизацији оделења и органа Општине, који врше горе наведене службе, да се исте установе предаду на управљање и вођење стручним лицима.

5. Да се води стална стручна контрола на Кланици, пијацама, над животним намирницама и локалима који служе за производњу и препродају истих.

6. Да се организује централна продаја млека по хигијенским продавницама и под стручним надзором.

7. Да се одмах спроведе организација хигијенског оделења са свима потребним одсецима и хигијенска служба повери стручњацима, да ово одељење буде главни руковођа за сва питања хигијенског значаја.

8. Да се одмах уреди саобраћајна служба у колико се тиче брзине терања кола кроз варош, улажења теретних кола у главне улице и т. д.

Поред овога збор захтева, да се у најкраћем времену приступи систематском и планском раду на извођењу ових послова:

1. Изради другог главног канала за скупљање нечистоће из крајева Београда, који нису у могућности да се вежу са постојећим каналом.

2. Да се што пре реши питање о калдрмисању улица, на целом реону Општине, избацујући потпуно турску калдрму. Да би се ово питање могло решити у целини а не делимично, збор тражи од Општинске Управе да нађе начина и могућности да оптерете и будуће генерације материјалним обавезама за ову потребу.

Другарски састанци Женског Покрета

I. Предавање Г. Dr. Лазе Марковића

11. маја одржао је Г. Д-р Лаза Марковић једно интересантно предавање у женском клубу са темом: *Радикална странка према женском питању.*

С обзиром на велико интересовање Женскога Покрета за гледиште које радикална странка има према женском питању, и у жељи да то гледиште изнесе, предавач изјављује, да у том погледу има уско повучен круг, из кога не би желео да изађе. Мисли да је интерес жена да дознају мишљење једне велике групе, а не појединца. Познато је да женско питање представља једно крупно политичко, социјално и економско питање. Не зна да ли Женски Покрет полаже сувише важности на политички положај жене у држави, али је уверен, да је свака трезвена жена свесна тога, да политика није најважнија у животу. Она долази на друго место, тек кад се све друге потребе задовоље. Могао би да говори о социјалном положају жене, и да изнесе разлоге зашто је жена имала посебан положај у човечанству али би тада морао говорити

и о посебном положају који човек има; улога жене са гледишта политике изгледа подређена, али у другом погледу ствар не стоји тако.

Као пример Г. Марковић износи два важна питања у борби за женска права. Прво питање је брак. Изгледа да у брачној заједници жена данас има подређен положај; али не треба заборавити да се брачна заједница оснива на љубави и осећајности. Супрузи се не надгласују, јер такав би брак изгубио свој морални карактер. Брак има рефлекс и на спољни живот. Стицајем прилика приморани су муж и жена да морају заједно да се договарају да изнесу једну своју вољу, и да изађу као једно. Ако не могу да се сложе, мора се оставити једноме од њих да одлучи. И кад се промотри добро положај жене и човека, природно је да се даје првенство ономе, који је више упућен у спољни живот и који има више искуства. Отуда је дошло да је већина законодаваца уносила у законе, да жена без одобрења мужа не може да предузима никакве правне послове. Жена удајом смањује своју правну способност, у интересу заједнице.

Као други случај неправде према жени, наводи предавач неједнакост наслеђа за мушку и женску децу. Међутим то је било потребно у времену када је донесен овај закон. Жена је била та која је требала да спречи да се ситан посед не распарчава. Зато женском детету није за мираз давана земља и новац, већ је сељак морао да плаћа, што је добијао друга раденика. Кад је први пројекат нашег Грађанског Законика по коме би се, по угледу на аустриски законик, имовина подједнако делила мушкој и женској деци био израђен, Кнез Милош је читајући ову одредбу рекао да је треба изменити. Али овај пример не искључује чињеницу, да би положај жене могао да буде поправљен, ако би жена имала иста политичка права као и мушкарац. Тачно је, да би жена уласком у парламенат, приликом дискусије о грађанским законима, тражила да у закон уђе и оно што је потребно за заштиту жене. Али се намеће питање политичарима, да ли је — према социјалном положају жена и приликама у којима народ живи — то први циљ који жене треба да остваре. Мисли да улазак у политички живот није од тако велике важности. С обзиром на женско питање, државе се деле на две групе:

I Државе које су унутарње прилике тако решиле да је

женско питање једно од првих питања. То су земље које су решиле национална питања и које су својим географским положајем осигуране од сваке спољне опасности.

II Државе које су у тежем положају, јер им тешке прилике у унутрашњости земље нису дозволиле да на ово мисле. У ову групу спада и наша Краљевина. За тим предавач излаже стање наших политичких прилика у земљи, од ослобођења до данас.

Већ 7 година смо у слободној Краљевини, и од наше мудрости и знања зависи како ћемо подићи земљу, да постане савремена и културна. Наша земља из основа је променила свој карактер. Од мале Србије добили смо велику краљевину, која је јунаштвом своје расе постала крупан политички фактор. Али се у исто време налазимо у положају народа који се мора и даље да развија.

Од 1 децембра 1918. када смо се званично ујединили, па целе 1919. године имали смо разговор са савезницима и непријатељима о разграничењу. 1920. год. се припрема питање устава. Све друго било је ван интереса. 1921. година била је одређена за одбрану устава, и када је био већ изгласан, онда се 3 и по год. решавало да ли је добар или не, да ли смо један или три народа. Прошле год дошло је до преокрета у странци која је била највећа опозиција уставу и тако је се дошло до споразума. Природно је, да ни једна политичка странка под овим околностима није могла да узме у оцену питања, да ли жена треба да уђе у политику. Али када је год. 1921. расправљано питање устава, повела се дебата и о женском питању. Дебата о томе водила се у уставотворном одбору и радикалној странци чини част, да је том приликом дала жени пуно признања и као жени и као мајци. Усвојено је да се о женском праву гласа реши законом. Тиме је устав женама отворио врата у политичку арену, али је потребно да жене размисле да ли ће ући одмах и како. Затим предавач излаже све тешкоће на које један активан политичар мора да наиђе. Политика није наука, она се дефинише као вештина, и као вештина допушта сву слободу и сва средства Политичка активност зависи од степена опште културе једног народа. Историја нас учи да су се политиком бавили првенствено људи. Ово није нарочити план да мушкарци потчине жену.

Кад се говори о савременој модерној држави, — изузев бољшевизам и фашизам, — држи да данас нема ни једног политичара, који би начелно био против тога да жена уђе активно у политику.

Радикална странка прати са симпатијама сва подузећа која унапређују наш народ, и с тог гледишта прати и женски покрет у нашој земљи.

На тај покрет радикална странка гледа очима једне разборите странке да би дошла до правога гледишта. Стога она заступа принцип постепености у овом питању.

Радикална странка сматра да у овом периоду изграђивања нације и државе, жене имају улогу да код народа развију свест о јединству. Кад се програм радикалне странке од 1880., — који је мало застарео — буде прерађивао, мора ће се имати више обзира према жени.

Верујући да садашња политичка ситуација интересује жене, предавач моли да му дозволе, да о томе каже неколико речи. Поступиће као професор, износећи само слику.

Прошле године створен је споразум. Хрватска Сељачка Странка, примила је основ нашег државног уређења — монархију — и то је омогућило коалицију. Али у току времена г. Радић показује две ствари: у основним питањима нашег државног уређења, он је коректан, али у односу према осталим странкама, он није лојалан. Г. Радић остаје у коалицији и у исто време критикује план рада својих колега. Тиме одступа од духа споразума. Све то даје разлога радикалној странци да верује, да г. Радић није искрено загрејан за споразум. Неки од радикала, они старији, мисле да је он диструктор, да хоће да бољшевизира земљу. Други мисле да он жели да поцепа радикалну странку, и трећи, да хоће да докаже да је са Србима немогуће радити, да би се вратио Хрватима. Осим г. Радића, радикали имају око себе Г г. Прибићевића, Корошеца који има специјално гледиште на цркву у држави, затим демократе Радикална странка поставља себи питање, како да изађе из ове ситуације, а да се заштите општи интереси? Јављају се још два фактора — Круна и народ. Кад би политика била егзактна наука, могло би се лако решити, али има елемената који се не мере.

Износећи све тешкоће политичке ситуације које сада јасно стоји свима пред очима, г. Марковић изражава наду, да ће се жене решити за умерену акцију, и тако доћи до остварења својих захтева.

Олга Јосиповић.

II. Социјалисте и женско питање.

У име социјалиста говорио је г. Недељко Дивац.

Г Дивац почиње своје предавање једном сликом која илуструје незнатну, скоро никакву, важност жене код примитивних аустралиских племена. Код тих племена ни човек не значи много, али жена баш ништа. Код Кинеза жена нема никаквих права, па чак ни права да седи за сталом са мушкарцима. У погледу наслеђа она нема никаквих права. А да ли је потребно ићи чак у Кину, па видети то? И код нас на селу су слични односи као и код Кинеза.

И ако је жена била потиштена широм целог света, и у Европи, и у Америци и т. д. ипак женско питање није постојало. То питање покренуто је тек прошлог века. Значи да је потиштени положај жена историског порекла. Питање то није дошло на ред јер је било много других важнијих питања. Па и француска револуција која је поставила питање једнакости није поставила женско питање. У литератури тога нема. Жена учествује у свима догађајима. Она је и међу јакобинцима и међу жирондинцима. Она учествује у борби за укидање старих сталежа. Она се бори под старом фирмом човека.

Женско питање појавило се доцније, после револуције, у рушењу средњовековне аристократије у Француској. Са социјалним питањем појавило се и женско питање. У другој половини прошлог века оно добија одређену форму. Оно стоји у вези са читавим низом питања које је поставио социјалистички покрет, ишло је паралелно с тим покретом који је допринео много да се то питање реши. Пошто су политичке слободе признате, а тамо где се аграрна аристократија одржала јавиле се нове силе: међународни социјалистички покрет — у почетку национал, доцније интернационалан.

У тим захтевима социјалистичким важно место заузима женско питање. То питање неки су озбиљно постављали, други су збијали шалу.

Какав облик то питање има код нас? Каква једнакост да се постави? Стварно, односи нису једнаки. И ако су муж и жена делови човечанства, ипак је човек повлашћен

Историја нас учи да је човек као физички јачи водио ратове и борио се, али и да је задобивена политичка права за

себе монополисао. Па кад је жена почела узимати учешћа у свим пословима, ипак човек по закону конзерватизма није се могао одрећи својих стечених права, а жена није имала снаге да их отима. Питање политичких права је домен где човек није правио уступака. Правна питања, и њих је човек монополисао и ако је у стварању истих и жена учествовала. То је ствар која мора да се поправља, ако се на људе који држе власт може морално апеловати.

Социјални положај жена био је тежак. У средњем веку врло тежак, јер старо друштво имало је више моралних мана. Друштво напредује, и ако појединци уздишу за старим лепим временима. Тада човек није хтео да призна заслуге женине; то признање је доцнијег порекла.

У одбрани жениних права међу социјалистима осећале су се две струје: екстремна и умерена. Обе су стране допринеле решењу женског питања. Социјалисте су се заузимале за жену радницу, док су буржоаске жене живеле угоднијим животом и нису се за то питање интересовале.

Затим г. Дивац прелази на разлоге који су навођени против женских права и побија их. Први је физичка слабост; али није згодно политичка и социјална права везати за физички капацитет. Други: биолошка страна. Жена је духовно неразвијенија, њен капацитет је можда мањи — али има великих и чувених људи чија тежина мозга се приближује просечној тежини женског мозга. То је неправедно и не може се узимати у обзир. Трећи разлог који се истиче јесте непросвећеност жене за политичка права. А зар је човек просвећенији од жена. Да смо чекали да се сваки Србин прво просвети, кад би добили политичка права и за мушкарце? И тај разлог г. Дивац одбацује као неправедан.

Ако је жена незрела, треба је пустити из кочића којима је заграђена, и пустити је у јаван живот и изједначити је у социјалном, правном и политичком положају. Треба дати женама право да се развијају. Пракса је потврдила да пуштање и најширих народних слојева у политички живот није нашкодило, а што се код нас осећа зло то је стога што смо ми само по форми демократска земља

Треба пустити жену у политички жирот. Многе неће у њему учествовати, а оне које се буду предале само политици биће их врло мали број, као и код људи.

Социјалистичка партија у своме програму тражи изједначење жене са човеком, узима жену у заштиту, тражи за раденицу по 2 месеца осуства пре и после порођаја, што је у закон о заштити радника унесено.

Социјалистички покрет је радио и радиће за социјалну, политичку и правну једнакост жене са човеком.

В. J.

Белешке.

Конгрес Интернационалне Алијансе. На Конгрес Интернационалне Алијансије за Женско Право Гласа, који ће се одржати у Паризу, почетком јуна, из наше земље отишла је делегација састављена од 7 чланова. Делегација је састављена овако: Народни Женски Савез представља председница Савеза г-ђа Лепосава Петковић; Женски Покрет из Београда г-ђица Милена Атанацковић и г-ђа Милица Крстић; Женски Покрет из Загреба г-ђа Мира Кочонда, председница Женског Покрета; Женски Покрет из Сарајева г-ђа Др. Маша Живановић, председница Женског Покрета; Женски Покрет из Љубљане г-ђице Амалија Пријатељ потпредседница Женског Покрета и Ема Печаљ.

Педесетогодишњица Женскога Друштва 30. маја отпочела је свечана прослава педесетогодишњице Женскога Друштва, која је трајала три дана.

Свечаности је присуствовало око 100 делегата из целе земље, као и велики број Београђана.

Првога дана у 8 ч. у јутру, био је у Дому Женскога Друштва свечан скуп делегата и чланова. Затим је један део делегата са председницом г-ђом Лепосавом Биба, отишао на гроб оснивачице Женскога Друштва, поч. Катарине Миловук где је г-ђа Биба одржала леп говор и поклонила венац. Други део чланица и делегата са г-ђом Маром Трифковић отишао је на Авалу да положи венац на гроб Незнаног Јунака. У исто време Женско Друштво у Тополи положила је венац на гроб Краља Петра Ослободиоца У 11 часова истога дана био је скуп у Дому, а затим благодарење у Саборној Цркви.

По подне у 4 час. одржана је свечана седница у сали Дома Женскога Друштва коју је отворила председница Женског Друштва, г-ђа Лепосава Биба, поздравивши делегате и госте. Затим је секретар друштва, госпођица Хо-

лецова изложила кратким потезима, рад Женскога Друштва од постанка до данас. После тога су говорили делегати из Загреба и Љубљане. Другог дана отворена је у Дому Женскога Друштво ванредно лепа и успела изложба ручних радова и националних везова. У вече истога дана био је банкет код Касине, у част делегата.

Трећега дана у Саборној Цркви је одржан помен умрлим члановима и добротворима. Истога дана у вече, делегати почели су да се разилазе.

Женско Друштво има за собом пуних 50 год. свестраног и обилног рада. Данас је оно најразгранатије женско удружење, са 10.000 редовних чланица, и 80 подружина.

Од свога постанка до данас Женско Друштво је основало неколико установа од великог значаја. То су: Занатска Школа, Дом Старица, Базар Женских Друштва, Ђачка Трпеза, Ћилимарска Школа.

Од год. 1879. Друштво издаје и свој часопис „Домаћицу“, око кога се скупило прво друштво жена списатеља.

Далматинке у Београду. Почетком овог месеца посетило је нашу престоницу 17 ученица везиљске школе са Цавтата. под вођством председнице Цавтатске Удруге г-ђе Л. Лоизе Барнишић, управитељице школе и још три наставице.

Ученице су приредиле у Савској Основној Школи врло успелу изложбу својих ручних радова.

За време њиховога боравка у Београду о гостима са Цавтата старала се је Организација Учитељица и Забавиља, а Управа Женског Покрета приредила је једнога дана у своме Клубу малим везиљама ручак.

Гости су били свесрдно дочекали и примљени, те су у нашем Клубу провели неколико пријатних тренутака. Том приликом г-ђица Јелка Миш уписала се је за члана утемељача Женског Покрета, на чему јој се Управа најлепше захвалује.

М.

МОЛЕ СЕ ПРЕТПЛАТНИЦИ ДА ДО КРАЈА ЈУНА МЕСЕЦА ИЗМИРЕ ПРЕТПЛАТУ

Женски покрет излази сваког 15 у месецу (изузев јула и августа). Претплата на Женски Покрет за 1926. годину износи 50·— дин.

Претплату примају повереници, а у Београду администратор у Женском Клубу, Вука Караџића 18.

Моле се претплатници да достављају сваку промену адресе.

Ко од претплатника не прими број до 25 од у месецу, нека га тражи накнадно од администрације.

Уредништво ЖЕНСКОГ ПОКРЕТА моли све писце које интересују феминистичка питања да му шаљу чланке, реферате и белешке, који се односе на та питања.

Рукописе треба слати на адресу: Уредништво ЖЕНСКОГ ПОКРЕТА, Београд, Вука Караџића 18.

Рукописи се не враћају.

НАШИ ПОВЕРЕНИЦИ

Алексинац — Марија Николић
Бијељина — Даринка Милутиновић, секретар К. С. С.
Брчко — Буровић, књижар
Велика Кикинда — Јованка Поповић, учитељица
Велико Градиште — Женска Подружина
Врњци — Ана Стижанин
Гор. Милановац — Зора Ракићева, учитељица
Завидовић — Босна — Десанка Плавшић
Заблаће (Чачак) — Персида Глигоријевић учит.
Зајечар — Женска Подружина
Зајечар — Савка Станојевић, пред. К. С· С
Зајечар — Милица Смиљанић, студент
Крушевац — Коло Српских Сестара
Крагујевац — Кат. Огњановић пред. Жен. Покрета
Лесковац — Евгенија Динић учитељица
Лозница — Дана Б. Ристић, председ. Ж. Подружине
Љубљана — Ćirila Štebi
Никшић — Станица Шаровић, учитељица
Неготин — Даринка Јовановић
Мостар — Мара Мучибабић
Обреновац — Љубица С. Мићић пред. К. С. С.
Пожаревац—Лепосава М. Павловић, пред. Ж. Друштва
Прилеп — Даница Јованчић секретар, К. С. С.
Сарајево — Војислава Јанковић учитељ.
Сушак—Милица Видовић, председ. Доброт. Задруге
Сремска Митровица — Мила Стојнић п.председница Кола Српских Сестара
Смедерево — Персида Ристић
Скопље — Љубица Николајевић, учитељица
Суботица — Даница Радулашки
Чачак — Љубица Ј. Матић, благ. Жен. Подружине
Шабац — Јованка Ћосић
Ужице — Цвета М. Поповић

Власник: за Женски Покрет **Милица Дедијер**

Графички Уметнички Завод „ПЛАНЕТА“ Ускочка 10. Тел. 6-61.